

Справа «Магальяїш Перейра проти Португалії» (Magalhaes Pereira v. Portugal)

У рішенні, ухваленому 26 лютого 2002 року у справі «Магальяїш Перейра проти Португалії», Суд постановив, що:

- мало місце порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції;
- немає необхідності розглядати цю справу на предмет окремого порушення ч. 1 ст. 5 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції, Суд призначив сплатити заявнику 6 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 3 221 євро у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник, Йоахім Магальяїш Перейра, є громадянином Португалії, народився у 1940 році і зараз проживає у Майї (Португалія). У минулому заявник працював юристом, а нині він перебуває на лікуванні у психіатричній лікарні «Санта Круз до Біспо» у Матосінхосі (Португалія), призначений для осіб, котрі є суспільно небезпечними.

1 березня 1996 року заявник був заарештований за підозрою у вчиненні шахрайства. Під час перебування під вартою його було піддано психіатричній експертизі. 22 липня 1996 року експерт ухвалив висновок щодо психічного стану заявника. У ньому, зокрема, вказувалося на те, що п. Магальяїш Перейра страждає на шизофренію й, з огляду на це, потребує довготривалого лікування. 11 листопада 1996 року Кримінальний суд м. Оporto дійшов висновку про неосудність заявника, а також вказав на суспільну небезпеку, яку становить останній. Врешті-решт суд ухвалив рішення про поміщення заявника до психіатричної лікарні для його примусового лікування на строк не більше, ніж 8 років. 4 грудня 1996 року заявника було поміщено до психіатричної лікарні «Санта Круз до Біспо» у Матосінхосі для осіб, котрі становлять суспільну небезпеку. Кримінальний суд м. Оporto також дійшов висновку про необхідність проведення періодичних оглядів стану п. М. Перейра, перший з яких мав відбутися 1 березня 1998 року.

У лютому 1997 року згаданий суд звернувся із запитом стосовно попередньої оцінки стану п. Магальяїша Перейра. У листі від 19 березня 1997 року лікар М. С. повідомив суд про те, що після відповідного клінічного лікування стан хворого стабілізувався. 2 липня 1997 року п. Магальяїш Перейра самостійно звернувся із клопотанням про звільнення його від подальшого лікування з огляду на позитивні висновки лікарів щодо його стану. 18 травня 1998 року Інститут соціальної реабілітації направив до суду висновок про соціальні умови проживання заявника на волі, в якому вказав на те, що вони дозволяють звільнити п. Магальяїша Перейра на поруки.

28 квітня 1998 року відбувся медичний огляд заявника. 18 травня 1998 року Інститут судово-медичної експертизи ухвалив висновок, згідно з яким п. Магальяїш Перейра й надалі є суспільно небезпечним.

2 червня 1998 року заявник знову звернувся із клопотанням про своє звільнення. 1 липня 1998 року він був вислуханий судом. Під час цих слухань суд призначив посадову особу згаданої психіатричної лікарні представляти інтереси заявника, оскільки уповноважений представник п. Магальяїша Перейра був відсутній. 20 січня 2000 року суд ухвалив рішення про продовження примусового лікування заявника. Мотивуючи таке рішення, суд посилався на висновок Інституту судово-медичної експертизи від 18 травня 1998 р. П. Магальяїш Перейра подав апеляцію, але суд відмовився розглядати викладені у ній аргументи.

29 січня 2001 року прокуратура звернулася із заявою про звільнення заявника з огляду на те, що він більше не становить суспільної небезпеки. Суд відхилив цю заяву, вказавши, що він перегляне своє рішення щодо становища заявника 20 січня 2002 року, коли відбудеться наступний черговий огляд п. Магальяїша Перейра. Прокуратура подала апеляцію на таке рішення до апеляційного суду м. Оporto, однак 20 червня 2001 року у цій апеляції було відмовлено.

Зміст рішення Суду

Заявник стверджував, що позбавлення його волі було незаконним. Він також наголошував на ненаданні йому юридичної допомоги при зверненні із апеляційною скаргою на рішення про його примусове лікування. Врешті-решт заявник вважав, що питання про правомірність позбавлення його волі вирішувалось протягом надто довгого часу.

Суд зауважив, що заявник звертався із клопотанням про своє звільнення 2 липня 1997 року на підставі медичного висновку. 4 липня 1997 року суддя, який був уповноваженим розглядати це клопотання, поставив на ньому позначку «розглянуто». На думку Суду, така позначка, по-перше, не свідчить про власне розгляд клопотання заявника, а по-друге, не може вважатися рішенням, що торкається підстав позбавлення волі п. Магальяйша Перейра.

Перший періодичний огляд стану заявника мав мати місце 1 березня 1998 року, тобто через два роки після ухвалення рішення про його примусове лікування. Однак фактично цей огляд було проведено лише 20 січня 2000 року, тобто через 2 роки, 6 місяців і 18 днів після звернення заявника із клопотанням про звільнення. Суд дійшов висновку про те, що вказаний період був надто тривалим. Крім того, Суд не знайшов жодної вагомої причини, яка могла б виправдати таку затримку відповідно до змісту ч. 4 ст. 5 Конвенції.

Суд також зауважив, що, вирішуючи питання про продовження примусового лікування заявника, національний суд спирався на медичний висновок від 18 травня 1998 року. Таким чином, національний суд обґрунтував своє рішення медичним доказом, який було отримано за 1 рік і 8 місяців до моменту розгляду справи. На думку Суду, такий доказ не обов'язково адекватно свідчив про стан заявника на момент вирішення питання про його звільнення. Суд вказав на те, що надто тривалий період часу між проведенням огляду заявника та вирішенням на основі такого огляду питання про його подальше лікування сам по собі суперечить фундаментальному принципу ст. 5 Конвенції: захист особи від свавілля, коли предметом розгляду є її свобода. Врешті-решт Суд акцентував увагу на тому, що національний суд порушив процесуальні норми вирішення подібних справ. Отже, мало місце порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції.

Стосовно ненадання заявнику юридичної допомоги Суд вказав на те, що, незважаючи на юридичну освіту п. Магальяйша Перейра, його стан здоров'я перешкоджав йому належним чином представляти свої інтереси у суді. Обставини справи свідчили про необхідність призначення заявнику юриста, який представляв би його інтереси у судових слуханнях. Національний суд призначив заявнику представника, однак останній не відігравав жодної ролі у процесі. Більше того, сам факт призначення представника ще не означає реального отримання підсудним належної правової допомоги. Факт незабезпечення заявнику належної правової допомоги повною мірою ілюструється судовим засіданням від 1 липня 1998 року, коли національний суд призначив представником заявника посадову особу саме того психіатричного закладу, де утримувався п. Магальяйш Перейра. Навіть зважаючи на те, що таке представництво відповідало вимогам національного законодавства та прецедентній практиці Конституційного суду Португалії, його не можна розглядати як таке, що належним чином забезпечувало захист інтересів заявника. Отже, порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції мало місце й у цьому випадку.

Суд також дійшов висновку про відсутність необхідності розглядати дану справу окремо на предмет можливого порушення ч. 1 ст. 5 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.